

[Historie pojmu skutečnost]

87-012

Pravděpodobně pod vlivem německým máme v češtině zvláštní české slovo pro „realitu“ (v novějším smyslu), totiž „skutečnost“ (v němčině „Wirklichkeit“). Historie pojmu ovšem začíná ve starém Řecku, v plném smyslu u Aristotela, totiž termínem ENERGEIA, překládaným do latiny termínem *actualitas*. Přestože ENERGEIA je odvozeno od ERGON = dílo, latinský termín *actualitas* je odvozen od *actus* = čin. V němčině se termín *Wirklichkeit* (připisovaný Mistru Eckhartovi) přibližuje zpět k Aristotelovi, neboť *Wirklichkeit* – podle Pichta – je vyvozováno z *Werk* docela podobně jako ENERGEIA z ERGON. Ovšem tady je třeba dodat, že dost běžně je uváděna jiná etymologická souvislost, která se dokonce zdá být více nasnadě, totiž odvozování *Wirklichkeit* od *wirken*. Pokud jde o češtinu, je etymologie jednoznačnější: skutečnost je odvozena od skutek (tj. čin). Ačkoliv tedy je zavedeno původní české slovo, je vytvořeno přesně podle latinského *actualitas*, a tedy nikoliv podle řečtiny. Takže čeština si vytvořila vlastní slovo, ale chtěla se přimknout více k latině než k řečtině. – Zbývá ještě problém, zda vskutku pro němčinu byla řečtina v tomto případě (eventuelně pro Mistra Eckharta osobně) tím rozhodujícím. Zní ve *Wirklichkeit* opravdu spíš *Werk* než *wirken*? Vždyť základem je tu spíš *wirklich* a teprve odvozeno od toho může být substantivum. A co odpovídá tomuto „*wirklich*“ v řečtině? ERGAZOMAI znamená dělám, pracuji, konám; TÓ ERGÓ znamená skutkem i vskutku. Zbývá jedině poukaz na kořen, neboť *Werk* je nejspíš opravdu odvozeno z ERG- či FERG- (jak upozorňuje např. Lepař). A protože ERGON je dílo, práce, zaměstnání, dokonce starost a péče, asi neprávem říká Picht, že „*actus* heißt nicht das Werk, sondern die Handlung“ (4893, s. 289). Picht chce zdůraznit, že latinou je význam toho, co „jest“ (jak je pochopeno to, co „jest“), posunut – vskutku jest jednání, konání, práce, činnost – zatímco zpředmětněné produkty dělání, totiž dílo, jsou něčím druhotným, vedlejším. Ale je tomu tak opravdu, že řecké ERGON zdůrazňuje spíš ty produkty? Nikoliv, slovníky jednoznačně naznačují, že ERGON znamená dílo také ve smyslu dělání a prováděné práce, nikoliv tedy jen jejich výsledků. Staví-li tedy rozdíl mezi ERGON a zejména ENERGEIA do protikladu proti *actualitas*, dopouští se sám omylu a prozrazuje, že chyba je spíše v jeho tendenci vidět ERGON jako vykonané dílo spíše než jako konanou činnost. Kdyby však ERGON bylo vskutku dílo vykonané, tedy rezultat konání, pak by bylo zcela nepochopitelné slovo ENERGEIA, neboť by znamenalo něco, co je vloženo nebo uloženo uvnitř jako hotové, vykonané. Ale pro Aristotela byla ENERGEIA právě něčím,

co hýbalo zevnitř hotovými produkty či výsledky a posunovalo je ke konci, k cíli, pracovalo na nich a používalo si jich jako materiálu k výslednému tvaru. Pro Aristotela tedy *energeia* je také spíš *actus*, ovšem nikoliv *actus* něčí, nýbrž sám sobě postačující, jakási vnitřní *vis motrix*, pořadatel, organizátor. – Ale tohle vše jsou poznámky poněkud předčasné, neboť reagují na první odstavec a nemají tu trpělivost si přečíst ještě to, co je dál a čím se Picht vlastně zabývá jako ústředním problémem, totiž právě pojmem ENERGEIA u Aristotela.

19. I.